

Bilderboken som ingång till dansk kultur och förståelsen av ”det främmande danska”

af ULLA RHEDIN

I början av 2000-talet inbjöds jag att i en artikel i tidskriften *Dansk* redovisa min syn på bilderboken allmänhet och på den danska bilderboken i synnerhet. Jag redogjorde där för det jag kallar bilderbokens tvärvetenskapliga aspekter och min uppfattning att bilderboken är ett medium, inte en litterär genre. Detta perspektiv innebär för det första att man inte kan bortse från den komplicerande faktor som läsargrupperna ”barn” utgör för (barn)bilderbokens upphovspersoner liksom för hela raden av dess förmedlare, forskare och kritiker. För det andra innebär det att den traditionellt textcentrerade litteraturvetenskapliga bilderboks-forskningen, som kan vara nog så intressant i sig, behöver kompletteras med annan forskning och teorier från en rad olika håll. Dels för att kunna rymma denna komplikation, dels för att kunna problematisera det flermediala berättandet – som ju mötet mellan artschilda uttryck i ett specifikt medium innebär.

Sedd på detta mer komplexa vis behöver bilderboken en egen teoretisk plattform för att kunna hantera både ”mötet mellan barnet och bilderboken” och ”mötet mellan text och bild i mediet bok”.

I artikeln förde jag också fram iakttagelsen att det pågår en tilltagande medvetandehöjning om detta mediums konstnärliga möjligheter, särskilt bland det ökande antal illustratörer som har tröttnat på den textens hege-

**BILDERBOKEN
ÄR ETT MEDIUM,
INTE EN LITTERÄR
GENRE**

moni som råder i den konventionella bilderboken. Dessa har nu i allt högre grad börjat skriva sina egna, ofta starkt reducerade texter, som överlåter delar av det narrativa ansvaret till bilderna och som experimenterar med mediets unika berättarmöjligheter (ett "mediemedvetet berättande"). Mitt forskarintresse för just denna mediemässigt intressanta och estetiskt ofta kvalificerade del av bilderboksproduktionen kritiserar ibland av litteraturvetare, eftersom fältet i deras ögon är alltför smalt. Men vänta bara, tänker jag, det expanderar kraftigt internationellt, vilket exempelvis Martin Salisbury också konstaterar i sin presentation, *Play Pen* (2007).

I ett annat av resonemangen ställde jag det svenska experimenterandet med ett "konsekvent barnperspektiv" – där berättarrösten befinner sig på ett barns språkligt och kognitivt begränsade, men ofta expressiva nivå – emot vad jag uppfattar som den danska bilderbokens ofta allvetande vuxna och gärna ironiska berättarperspektiv. Mitt intryck var den gången att flertalet danska bilderböcker runt sekelskiftet 2000 har mycket text, anekdotisk och novellisk med goda slutpoänger, men att denna text som regel klarar berättandet på egen hand och sträng taget inte är beroende av eller öppen för bildens medberättande och tolkande funktioner. Dansk bilderbok är ofta god underhållning; den är skickligt, kul och dekorativt illustrerad, och påfallande ofta utmärkt formgiven. Men den uppvisar sällan sådant spel med undertexter och mångtydighet som kunde höja den konstnärliga anspänningen – och "tömmer sig" därför snabbt. Den fördjupande frågan efter läsningen, "Men vad hände *egentligen*?" behöver ofta inte ställas. (*Dansk*, 4/2002)

Att träda in i en annan kulturkrets och tro sig om att kunna uppfånga tendenser och tidstypiska uttryck på detta sätt är naturligtvis i en mening ytligt och förmätet. Det låter sig förstås inte göras genom ett aldrig så seriöst neddykande i ett utbud på bilderböcker för stunden. Som forskare och kritiker är man ju alltid bunden till sin egen kontext, grannlandets bilderböcker hör på gott och ont till "det främmande andra". Därför var det tänkvärt att min svenska kollega Maria Nikolajeva, i en nästan samtidig artikel i barnkulturtidskriften *Opsis Kalopsis*, genom sin utsiktspunkt från en annan plats i det teoretiska fältet och genom att använda ett längre tidsspänn, kunde komma fram till rakt motsatt uppfattning. Hon hade på tioalet år funnit fyra konstnärligt fullödiga, textlösa bilderböcker som tillsammans med några av Dorte Karrebæks just då aktuella bilderböcker och ytterligare ett par böcker, hade visat att mångtydighet och undertexter är just det som utmärker danska bilderböcker. Hon hade också hittat ett exempel på subjektivt berättande ur ett barns perspektiv.

I en liten efterskrift till samma artikel, nu omtryckt i *Dansk*, förklarar hon hur mina uppfattningar i den tidigare artikeln ska förstås. Hon menar att jag skulle vara helt inriktad på läsaren ("för Ulla är läsaren allt") och benägen att "avfärda bilderböcker som inte är barnvänliga". Hon avslutar med att slå fast att: "Moderna danska bilderböcker går tvivselutan utanför gränsen för konventionella föreställningar om barns kognitiva förmåga, men för mig är detta inte ett problem utan en utmaning."(www.dansklf.dk/boernelit.2003)

I en norsk studie som jämför sex barnbokskritiker i tre nordiska länder år 2002 kommer Anne Sæther till en annan slutsats. Hon trodde att hon skulle kunna visa hur en rent estetisk (litteraturvetenskaplig) kritik av barnboken skulle visa sig vara den som kunde höja barnbokens status (genom att den behandlas som vuxenlitteraturen). Hon fann emellertid att det perspektiv jag företräder möjligen kunde vara än fruktbarare i detta avseende genom att det visar på "barnbokens doppelbevegelse" mellan konst och pedagogik där "de pedagogiske sidene ved barneboken som en del av barnelitteraturens estetikk, og de litterære virkemidlene som en del av barnebokens funksjonelle verdi" problematiseras, som hon skriver i sin presentation till undersökningen *Indeni, utenpå* (2004).

I denna nya granskning av danska bilderböcker vill jag försöka utveckla denna dialektiska motsättning som ytterst står mellan "konst och pedagogik", som hon så utmärkt beskriver.

Men innan jag vandrar ut i det danska bilderbokslandskapet, vill jag återge en oväntad infallsvinkel på "det främmande danska", som visar hur många oväntade nivåer som kan vara aktuella, när man betraktar ett land utifrån.

På en föreläsning om nordisk språkhistoria beskrev den danske föreläsaren, Orla Vigsø, oväntat det danska språket som en levande paradox. Å ena sidan anses danskan vara det talspråk som – främst genom sin fortlöpande reduktion av ändelser, "svækkelsen" – förändras snabbast i Europa, med "en fornyelsestakt" på ungefär vart femte år. Å andra sidan har danskan ett skriftspråk som inte har ändrats på över trehundra år, eftersom danskanas inställning till stavningsreformer är huggen i sten: "Rör inte mitt skriftspråk!" Denna motsättning gör danskan ovanligt komplex. Den lär försvåra för danska barn att knäcka läskoden, eftersom de inte självklart ser kopplingarna mellan talat och skrivet

DET DANSKA
SPRÅKET SOM
EN LEVANDE
PARADOX

språk. De lär sig tydligen att läsa jämförelsevis sent i Norden. Men framför allt gör den de vuxna till ”konservativa anarkister”, d.v.s. ”någon, som inte vill ändra på något, men som ändå vägrar att följa reglerna!”

Kanske har denna ”det dubbla språkets komplexitet” bäring på det jag försöker uttrycka om de danska bilderböckernas relativa textdominans och övertydlighet? Och säger den roande paradoxen om konservativa anarkister något om ”dansk mentalitet”?

Dansk illustration och formgivning

Det första som slår mig när jag betraktar mitt material är att det danska bilderboksbegreppet i redaktörernas ögon är brett och att begreppet bilderbok tycks täcka också vad jag skulle kalla illustrerade texter (BILD 1). Den gängse internationella normen för bilderbokens normalomfång på två tryckark, d.v.s. 32 sidor (12-14 aktiva uppslag) överskrids ofta på gott och ont. Den strama yttre formen, brukar annars hos en del svenska illustratörer framställas som en konstnärlig utmaning som tvingar till ekonomisering och stringens.

Jag konstaterar att min beskrivning av tendenserna i de danska bilderböckerna från min tidigare granskning ännu står sig i stora drag. Textdominansen, omsorgen om ”den goda historien”, den parallella bildsättningen, det manifesta innehållet, dragningen mot karikatyr, serie och skämtteckning i personschildringen är legio (BILD 2). Och min fråga är här återigen om ”språkparadoxen” spelar in här?

Till skillnad från i Sverige, där påklädda djur just nu förekommer ymnigt, finner jag nästan inga påklädda djur i huvudrollerna – undantaget

BILD 1.

Illustrerad text eller bilderbok? I ”Farvel & tak, Balder” överskrids bilderboksbegreppet mångfaldigt: långa dialogpartier illustreras med statiska porträttbilder, följda av pantomimiska bildsviter utan text, rena serieavsnitt och uppslag med grafiska upptåg. En bilderbok? Nej, men en Balderbok!

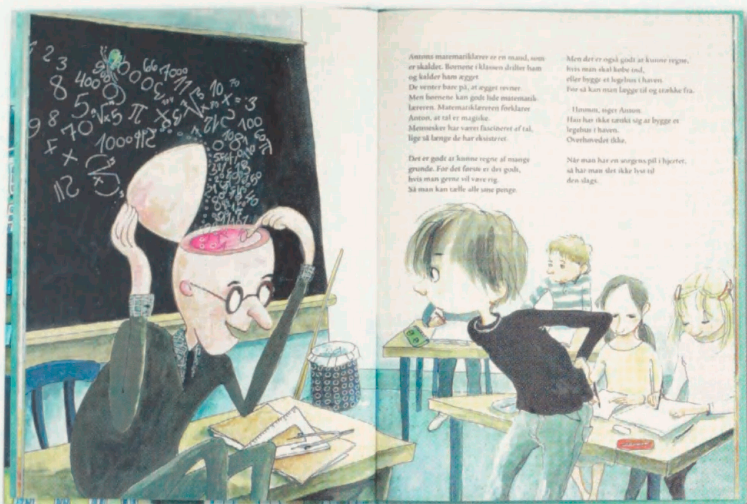

BILD 2
Vems blick? I denna i grunden realistiska bilderbok „Anton og sorgens pil“ om den deprimerade Anton varvar illustratören realismen i pojakens egen värld med karikatyr i skolans: en ambivalens som inte är på Antons villkor.

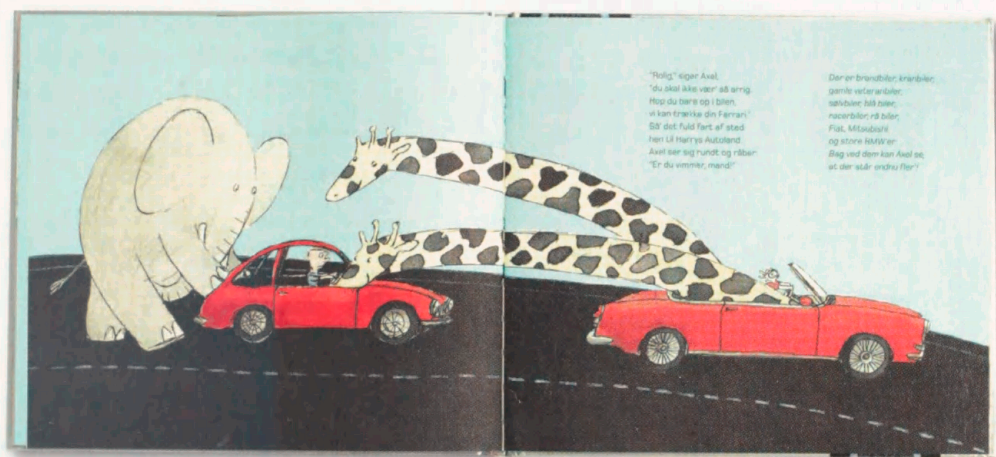

BILD 3
”Axel elsker biler”. Bilderbok? Ja! Ett ömsesidigt berättande i text och bild, ett bilderboksberättande i absolut balans.

är Axel elsker biler (2008) om en biltokig and (BILD 3). Det är en bilderbok som uppvisar just stram textdisciplin i konsekvent genomförd, smittande svängig raprytm av Marianne Iben Hansen och med utsökta, medberättande bilder av Hanne Bartholin. I mina ögon är detta en alldeles utmärkt barnbilderbok som kombinerar omtanke om barnläsaren med hög konstnärlig verkshöjd. Om detta hade varit ett ”bilderbokskritikerns boktips till jul”, skulle jag dessutom ha skrivit: stilig, kul, smart, en blivande klassiker, missa den inte!

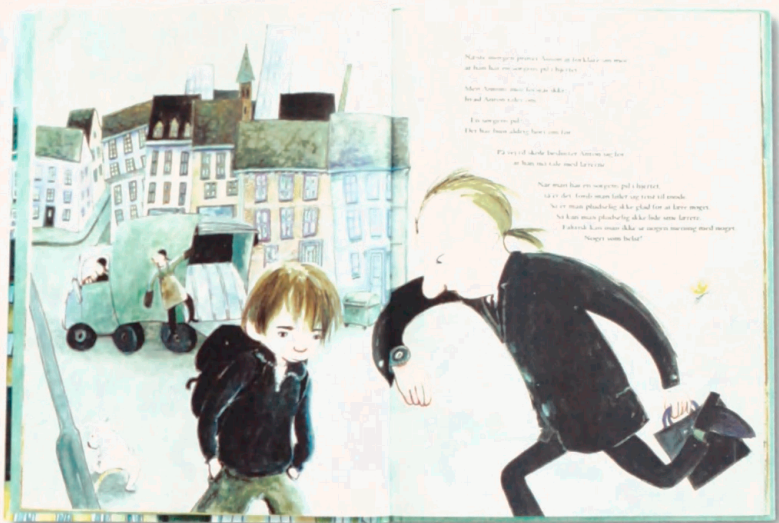
BILD 4

Natur är inget stort ämne i dansk bilderbok, inte ens när temat, som i "Snabels herbarium", just är "natur". Explicit natur återges i detalj med botanisk korrekthet, implicit natur underförstås via schematiska klichéer.

BILD 5

Urbanitet, modernitet, design? Det moderna Danmark speglas inte visuellt i de aktuella bilderböckerna.

Jag lägger också märke till att naturen lyser med sin frånvaro eller kan vara både fiktiv och faktisk samtidigt eller allmänt obestämbar när den någon gång förekommer, (BILD 4) att urbana miljöer skymtar (BILD 5) liksom interiörer med klassisk dansk möbeldesign. Men jag upplever att miljöskildringarna inte är påfallande detaljerade – att jämföra med den strössel- eller horror vacuiestetik som yngre bilderboksskapare i Sverige just nu odlar i lite vilsen "överformgivning". Ibland spelar bilderna närmast på understaments som princip – personcentrering, vinjettering

o.s.v., en enkelhet som kompenseras av illustratören/formgivaren med snygga färgnyanser som bakgrunder i stället för sidvitt eller färgad text.

I mitt material finns några storslagna praktverk som inte alls är bilderböcker, men som jag ändå vill nämna, främst den anarkiskt kreativa, överdådigt illustrerade och formgivna *Børnenes Ænsyklopædi* (2007) (se side 29), som på en gång är en drift med våra fördomar om tankestrukturer, logik och kunskaps linjära växt och en orgie i lateralt tänkande. Till samma kategori gränsöverskridande illustration och bokdesign vill jag räkna Lillian Brøggers och Cato Thau-Jensens unika, synbarligen sömlösa samarbete kring bildsättningen av bibliska texter för barn – just ett spännande pedagogiskt projekt med högt konstnärligt bidrag, *De Mindstes Bibel* (se side 173), återberättad av Synne Garff (2007) och den likaledes pedagogiskt tänkta, lättlästa och vackra *Børnenes litteraturhistorie* (2008) av Torben Weinreich för litet äldre barn, rikt bildförsedd från olika håll och specialillustrerad i Thau-Jensens lätt ironiska och dekorativa stil (BILD 6).

Dessa är alla utan motsvarighet inom svensk barnboksutgivning och får mig både att beundra den respekt de här verken visar de danska barnen och att undra över hur danska förlag resonerar kring kostnader och lönsamhet (som nästan helt styr de stora svenska förlagens barnboksutgivning numera) och hur de kulturella stödanordningarna ser ut.

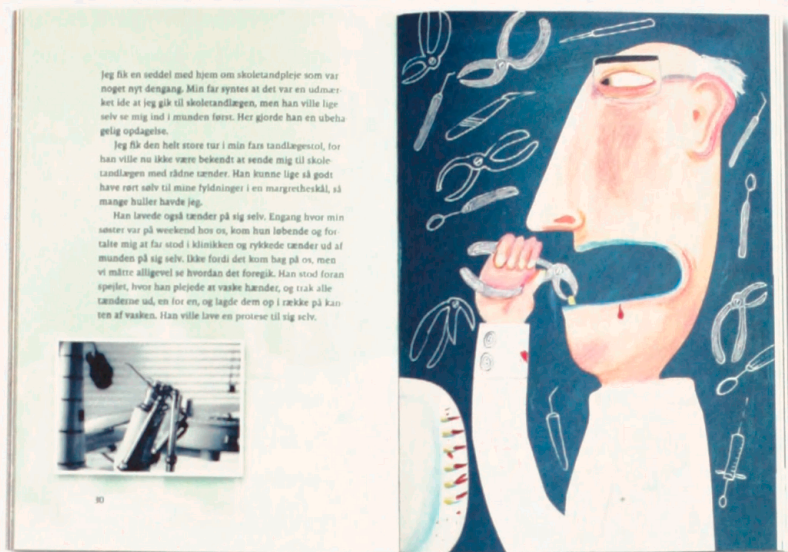
BILD 6

Cato Thau Jensens nutida, lekfullt dekorativa illustrationer samspejar med en rad historiska bilderna i denna magnifikt bildsatta barnlitteraturhistoria.

BILD 7

Cato Thau Jensens pappa drar ut tänderna på sig själv! Ett av många starka minnen i det nya danska projektet bildromaner för unga unga, d.v.s. för barn i övergångsåldern mellan barn och tonåringar.

Jeg fik en sødnel med hjem om skoletandpleje som var noget nyt dengang. Min far syntes at det var en udmærket ide at jeg gik til skoletandlægen, men han ville lige selv se mig ind i munden først. Her gjorde han en ubehagelig opdagelse.

Jeg fik den helt store tur i min fars tandlægestol, for han ville nu ikke være bekendt at sende mig til skoletandlægen med sådanne tænder. Han kunne lige så godt have rørt salt til mine fyldninger i en margretheskål, så mange huller havde jeg.

Han lavede også tænder på sig selv. Engang hvor min søster var på weekend hos os, kom hun løbende og fortalte mig at far stod i klinikken og rykkede tænder ud af munden på sig selv. Ikke fordi det kom bag på os, men vi måtte alligevel se hvordan det foregik. Han stod foran spejlet, hvor han plejede at vaske hænder, og trak alle tænderne ud, en for en, og lagde dem op i række på kanten af vasken. Han ville live en protese til sig selv.

Jag finner också några intressanta exempel på serieromaner och ett intressant nytt projekt kring bildromaner i häftesform i mitt material som jag hoppas blir ett så framgångsrikt koncept att det sprider sig till oss (BILD 7) (läs om Billedromaner side 159).

Skisser till en ny barnlitterär poetik och kretsen kring Oscar K.

Bland de många mer traditionellt berättade bilderböckerna möter dock genast en rad bildstormande, vilt krånglande böcker som alla har texter av Oscar K. som gemensam nämnare. Två är renodlade bilderböcker: *De skæve smil* (2008) med bilder av Lilian Brøgger och *Idiot!* (2009) tillsammans med Dorte Karrebæk. Andra, som *Børnenes bedemand* (2008), ser jag snarast som en illustrerad kortberättelse på ett otraditionellt tema, ordrikt berättad i ganska traditionellt, godmodigt ironiskt vuxenperspektiv med sina nostalgiska anspelningar på barbershopmusik, kärlek i mogen ålder och dickens melodram. Åter andra är serie- eller bildromaner: tetralogin om *De tre I-IV* (2006-2008) och dess fräcka och blasfemiska digitala epilög på webben och *Hurtige Henning Historier* (2008), alla i bildtolkning av Karrebæk. (BILD 8)

Det visar sig ta ett tag innan jag får fatt i en tråd att nysta upp: detta är ju ett projekt, det pågår ett krig, man har ett program. Denna fräcka, apedagogiska tendens, denna blasfemiska attack på gudsbilder och sexualundervisning, detta fria (och ibland oordentliga) språk förutsätter ju att det finns gränser och uppfattningar, kanske fundamentalistiskt upplevda

BILD 8

I historierna om Hurtige Henning blandas traditionella "dumskallehistorier", med udden mot de egna, med smart och komplex nutid med oväntat fokus på "de andra".

Henning spionerade, lige fra Fatima kom i skole, til hun gik hjem igen. I timerne lå den ved hendes fødder. Og i friskvartterne lustedo den med hende rundt i skolegården. Og også til gymnastik. Han opdagede ikke noget. Men det gjorde Henning. Den fandt ud af, at om mandagen snakkede Fatima hurtigt. Om tirsdagen endnu hurtigere. Og om onsdagen meget, meget hurtigt. Om torsdagen igen bare almindeligt hurtigt og så videre.

38

Den næste dag i musik foreslog William, at Henning skulle skrive et brev til Fatima. «Hvorfor det?», spurgte Henning. «Så du kan høre, om hun vil gå indmarch.» «Nå, ja,» sagde Henning. «Og hvad med dig?» «Jeg skriver også ét,» sagde William.

44

Nu gik William og Henning i samme klasse. I betragtning troede de på Gud, og i musik spillede de på trommer og tromme. De var blevet enige om, at det nok var bedst at tro på Gud, selv om Lars Nielsen sagde, at han ikke eksisterede. Men han løj meget, Lars Nielsen. Og de havde også begge to bånd til Gud. Så nu skulle de oprinde til skolefesten med trommer og tromme. Og gå indmarch.

50

BILD 9

I "De skæve smil" tolkar Lilian Brøgger de oföddas icke-liv mycket konkret: alla är personligheter, alla är kladda och individuella, inte minst varelsen som legat i sprit på universitetet.

sådana att stänga sig mot. Det är först när jag har spårat mig fram till en vacker och kreativ liten volym, *Av, for sagomel, skitser till en børnelitterær poetik* (2006), som vidden i detta projekt låter sig anas: det pågår mycket riktigt ett uppror mot en traditionellt pedagogisk-pragmatisk definition av barnlitteraturen i Danmark. I inledningskapitlet "Begyndelsen til en poetik" ger Oscar K. nycklarna till sin syn på hur barnböcker med "højlitterær og kunstnerisk kvalitet" (s.5), böcker som har ett mer komplext, mångtydigt och kvalificerat berättande i text och bild, stoppas undan som obegrip-liga utom räckhåll för barnen, medan enklare böcker som platsar i den "den mangedevedede underholdningsindustri" (s.6) får fritt spelrum.

Men här pågår sannolikt också en utvidgning av själva bilderboksbe-greppet. Aborttematiken i *De skæve smil* (2008) (BILD 9) är ju ytterst i tiden och refererar på ett intressant sätt till nya familjesystemiska tankegångar kring allas rätt att höra till sitt familjesystem, så som dessa teorier har utvecklats bl.a. i Tyskland av Bert Hellinger. Oscar K. låter dessa aborter bygga en sorts "Spoon River" av ofödda, ohörda röster, som inifrån evighe-ten i en sorts ofrukbart limbo sjunger sina klagosånger över sina öden som "skrabud", som "reagensglasrester", som oönskade och bortvalda barn till en brokig skara ansvarslösa och självupptagna föräldrar. Nu hör de ihop med varandra och Sam, världens fulaste hund, som blir deras blinda vitt-ne och deras enda rumsliga förnimmelse. Att ge bildmässig kropp åt dessa röster innebär förstås en oväntat komplex konkretisering: hur ser de ut

i sin oföddhet? Hur skiljer man dem åt? Lilian Brøgger väljer att skänka dem individuella utseenden och kläder, och att ganska jordiskt påtagligt gestalta och befolka deras drömmar om sina olevda liv – t.o.m. den figur som legat i sprit på uni-versitetet ett halvt århundrade har en vacker blå dräkt och en liten svart hatt i sin burk.

För barn, varför inte? Barn är med på allt, de har inga förstoppande fördomar om vad som passar dem eller om vad som är lämpligt utan godtar denna bok som vilken poesi eller dröm som helst, om "hur det var" före födelsen. "Den handlar om barn som inte fick leva", "Jaså, vilken tur att jag fick." Mer självklart är detta förstås poesi för äldre läsare, ungdomar och vuxna, tänkvärt, vasst, vackert, vemodigt och ironiskt. När det handlar om konst och om gestaltning av det okända och ännu icke utsagda, ligger ju frågan om målgrupp, lämp-lighet och anpassning utanför verket och i knäet först hos eventuella för-medlare. Den viktigare frågan tror jag handlar om relevanskriteriet: om det träffar barnet i deras "intresse" (*inter-esse*, att vara emellan). Jag kan känna

**FÖR BARN,
VARFÖR INTE?
BARN ÄR MED
PÅ ALLT ...**

BILD 10

I en aldrig tidigare skildrad historia är vi med om en kärleksfull moders svåra beslut att ta sin son med sig i döden. En svensk "Idiot!" hade sannolikt stannat vid näst sista bilden och lämnat frågan om döden öppen. I dansk bilderboksvärld är slutbilden möjlig och självklar.

att de förskolebarn jag i andanom läser denna bok för "inte är där". Men den kan likaväl bli en stor upplevelse för det enskilda barnet, som allting annat när det handlar om högläsningens förtrollning och konstens magi.

Ännu intressantare är den stort upplagda bilderboken *Idiot!* (2009) (BILD 10) som berättar en vacker och vemodig historia om "det eviga barnet" och den kämpande mammans vända inför detta barns obefintliga framtid, när hon själv en dag är borta. Dorte Karrebæk berättar i en rad sömlöst hopfogade scener en nästan fortlöpande livsfris, där "lille August" ses växa i simultan succession (tre fyra gånger per sida) nederst på uppslagen, från litet barn till vuxen man. Det är en bildmässigt hisnande bildlösning att komprimera ett halvt liv till en sorts "enda dag", till en vandring genom byn. Det andra intressanta greppet, är att Oscar K. här använder det subjektiva, "konsekventa barnperspektivet": hela texten kan upplevas som kommen inifrån August, vi får veta varken mer eller mindre än vad han själv kan förstå och vi själva kan tolka utifrån bilderna. "Hvorfor skal jeg ha' piller?", säger han i slutscenen. "Det er bedst sådan, lille August. Jeg er så træt", svarar den gamla kvinnan med den aldrig befriade moderns tragiska logik. Och bildmässigt nytt och djärvt är förstas också greppet att i bild följa dem båda i själva döendet på väg mot ljuset i tunneln och att i slutuppslagets tredje station visa August i en sorts triumfatorposition, där han får "sidde på Guds højre hånd og drømme levende og døde".

Karrebæk väljer alltså att följa textens bokstav i stället för att komplicera vår förståelse ("dör de eller dör de inte?") genom att med antydningar låta läsaren själva välja på vilken nivå man vill lägga sin tolkning av vad som "faktiskt" händer. Hennes metod är direktare och kanske några grader barskare än vad många vuxna högläsare skulle önska. Men vad är det som säger att detta just skulle vara en bilderbok för förskolebarn? Bara vår

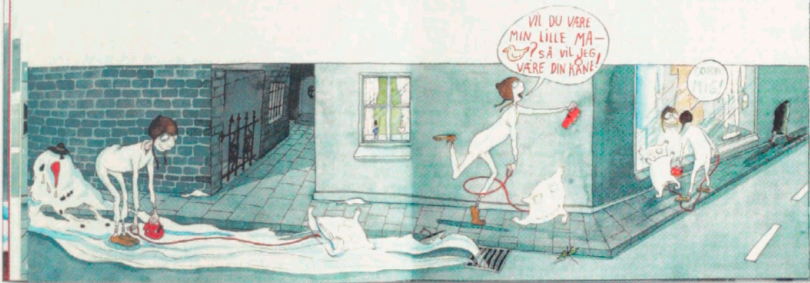
ingrodda förförståelse att bilderboksmediet automatiskt riktar sig till ganska små barn. De "problem" som finns i denna förförståelse ligger som bekant i den vuxne betraktaren öga, barnet är ju inte inblandat. Upp till nio-tio års ålder har de dessutom sin synnerliga förmåga till synkretism, de tar hand om problematiken på sitt eget sätt: "förstår" på sitt sätt, sitter inte kvar och uthärdar en bok som är "tråkig", låter sig inte skrämmas. Och barn- domen består ju enligt FN till 18 års ålder!

Intressanta och formmässigt nyskapande är också böckerna i *De tre*-sviten (BILD 11), särskilt i beaktande att de formellt är tänkta som bredvidläsningsböcker i danskundervisningen i klasserna 1-3. Här finns en uppfriskande dekonstruktion av

**... SITTER INTE
KVAR OCH UTHÄRDAR
EN BOK SOM
ÄR "TRÅKIG"**

Gæstebud: Skændt Ta.
 Kæde og uld og hvidt lakeret af
 Lige uld - nedsmidt.
 Værst lakeret med et papirvæb.
 Sædlerne mangler det ene ben. Og Dimerenderen
 står på to.

"August" Røder mønst.
 Hov der rag stillet i kløster.
 "Kom, August, så går vi på Løstegården"
 Menen går med lange smid.

Fødtige
 Sæl
 Hoppesøst!
 "Hå, hvad er det sødt"
 "Hvad er det lille søt"
 Og bringer det ene og det andre ugenser af dem.
 Nu skal Gud for "værdigheden frem".
 Og hvad kommer til alle Ulyst søst"
 Jeg har det i mine trusser. Og "kommer
 Det er" - Gud.

En videringen?
 Et parstørrelse!
 Et angit uden angit.
 Et lille søt, som har sig i sig,
 en kængi "høst bringer".
 Rødderest? Født!
 Gud tilly sig glæde for søst.
 Og født af gæstet er min søst.

Gæstebud: Sædlerne. Så mærkt, der er
 Forul, Må alle Ulyst! For var mig!
 Gæstebud: mæstet ud i spætt,
 og ved komværdigen. Hvor jeg brød vilde på Gud.
 Hvidt lakeret og skinnende sød og sød.
 De hvide Sædler bliver mønstet og mønstet,
 Et sødt kan de stikke i "værdigheden".
 - værdigen mig sig.

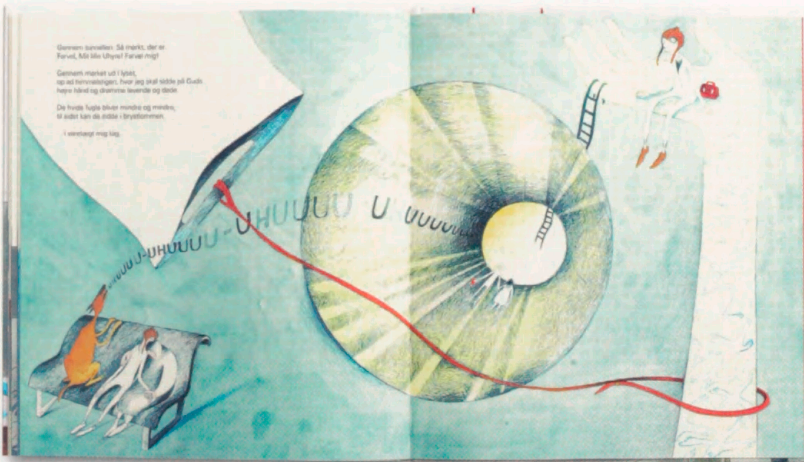

BILD 11

Incest är kanske det enda tabu som ännu inte raserats i de spektakulära bredvidläsningsböckerna om „De tre“. Här satts satirens ljus anars på handel med barn, pedofili, nikotin och alkohol under graviditeten i en splatterorienterad hund-och kattvärld som är parallell till vår egen värld. Men det räcker inte att viljan att skildra det svåra finns, säger Oscar K. i en intervju med Lars von Magius, det är författarens förmåga som sätter gränser för vad som går att skildra.

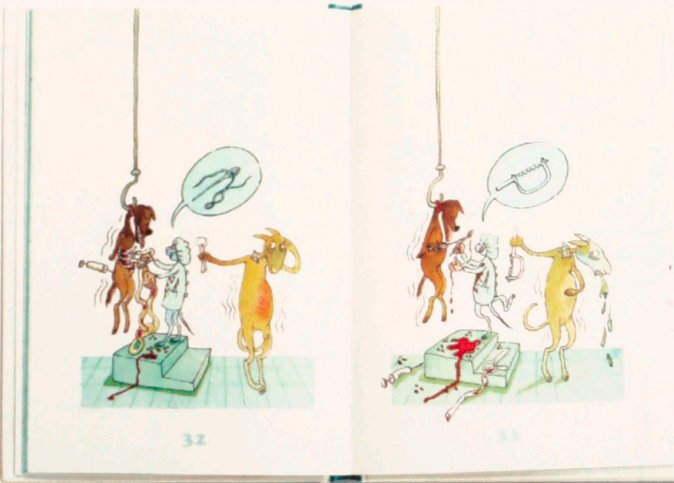
a

b

c

d

e

f

**DEN RÅA CYNISMEN
HOS VISSA AV FIGUR-
RERNA FÅR SÄKERT
MÅNGA VUXNA ATT
SÄTTA I HALSEN**

serieformen med rebusartade text-bildlösningar och episka moment inuti pratbubblorna som känns både fruktbar och effektiv.

Det rabulistiska innehållet, den karnevaliska stämningen och den råa cynismen hos vissa av figurerna får säkert många vuxna att sätta i halsen. Vad säger egentligen de båda kvinnornas kallsinnighet inför sina respektive moderskap, det "omvända" budskapet i pedofilscenen, (web)epilogens blasfemiska skildringar av en liten gud med talfel, av en gudsmoder från Randers och av "snothvalpen" Jesus, "ham der icke kan få armerne ned"? Hur ska vi uppfatta "den politiskt okorrekta" barnhemshandeln med "negerdrenge" och autister i en värld av trafficking och sexutnyttjande av minderåriga?

Det vore intressant att lyssna till "den främmande danska" uppfattningen om detta och om den laddade frånvaron av neutral spegling av det mångkulturella samhället tillsammans med de rasistiska omskrivningarna och utsagorna om "hottentotter" som går klädda i "nattøj", klichébilder av färgade som tycks leva i enklaver (BILD 12), pratet om "stuearrest" och olika sorters "endefulde" eller den ur svensk synpunkt överraskande råa kommunikationsstilen hos t.ex. de danska mammorna (BILD 13) liksom de många roliga, men patriarkalt/manligt fokuserade böcker där kvinnor nästan inte förekommer, även om texten påstår att "Alle i byen" hjälper Lille Madsen (BILD 14).

BILD 12

När nu oproblematiserad etnicitet råder (med icke påtalad hudfärg i texten), så kan det tyckas synd att det (nästan) inte uppträder vita i dessa kvarter. Bilderboken må spegla nutiden, men den skapar och påverkar framtiden.

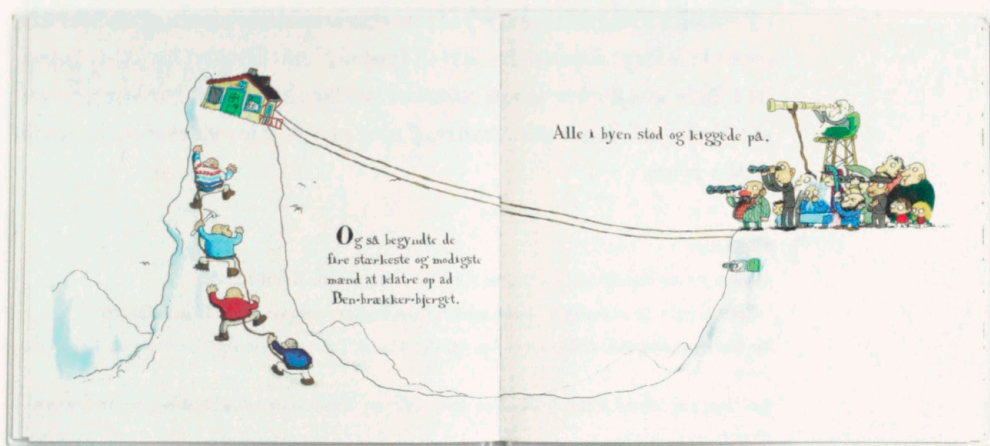

BILD 14
Hur många kvinnor ryms i "Alle i byen"?

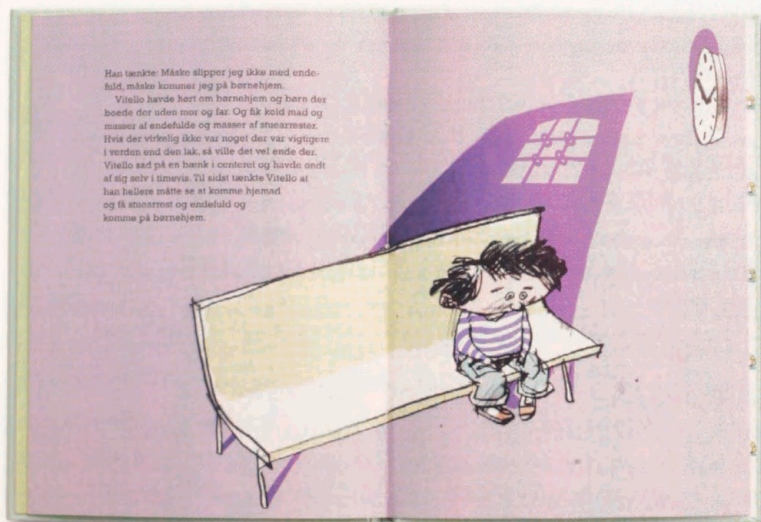

BILD 13
Den uppfostrings- och kommunikationsstil som skymtar hos de vuxna i vissa danska bilderböcker kan för en svensk kännas mer obehaglig och historisk än humoristisk och nutida. Inte heller känns den eländiga straffkatalogen i Vitello ridser en bil - stor eller liten „endefuld“, „lang stuearrest“, „børnehjem“ eller „fængsel“ - vara humor på barns villkor.

Här handlar det inte längre om konst och estetik eller om motsättningen mellan konst och pedagogik. Här tangerar vi en annan problematik, som handlar om vuxenvärldens yttersta ansvar i frågor med politiska och sociala implikationer som inte låter sig schabblas bort. Det handlar om demokrati och respekt och om mänskliga rättigheter, om barns bokstavliga tolkningar och bristande ironifunktion och om deras rätt att kunna lita på att vi vuxna vill att de ska leva goda, trygga och meningsfulla liv i den bästa av världar.

ULLA RHEDIN (født 1946) er fil.dr i litteraturvidenskab, og en af Sveriges mest ansete billedbogseksperter. Fra 1971 til 2000 var hun tilknyttet Karlstads Universitet. Både som forsker og som anmelder ved *Dagens Nyheter* har hun fokuseret på billedbogen. Hun er siden starten af 2002 en af de tolv medlemmer i juryen for ALMA-priset.

Litteratur

- Gunvor Bjerre: *Superpizza*. Illustreret af Mette-Kirstine Bak. Klematis 2007
- Lilian Brøgger: *De skæve smil*. Illustration: Lilian Brøgger; tekst: Oscar K. Klematis 2008
- Børnenes ænsyklopædi*. Redigeret af Tea Bendix, Hanne Kvist og Elin Algreen-Petersen. Gyldendal 2007
- Ken Denning: *Farvel & tak, Balder. Den store Balderbog*. Illustrationer Lilian Brøgger. Høst & Søn 2008
- Guldager, Katrine Marie: *Anton og sorgens pil*. Illustrationer Kirsten Raagaard. ABC 2008
- De Mindstes Bibel*. Genfortalt af Synne Garff. Illustreret af Lilian Brøgger og Cato Thau-Jensen. Bibelselskabets Forlag 2007.
- Oscar K.: *Børnenes bedemand*. Illustreret af Dorte Karrebæk. Gyldendal 2008
- Oscar K.: *Hurtige Henning historier*. Oscar K. (tekst) ; & Dorte Karrebæk (illustrationer). Høst & Søn 2008
- Oscar K.: *Idiot!*. Illustrationer Dorte Karrebæk. Høst & Søn 2009
- Oscar K.: *De tre, bind 1-4*, Illustrationer Dorte Karrebæk. Dansk lærerforeningen 2006-2008
- Jakob Martin Strid: *Da Lille Madsens hus blæste væk*. Gyldendal 2008
- Cato Thau-Jensen. *Et hjem med gevær*. Illustrationer af forfatteren. Dansk lærerforeningen 2007
- Christina Weise: *Snabels herbarium*. Illustrationer Rasmus Bregnhøj. Carlsen 2008
- Torben Weinreich: *Børnenes litteraturhistorie*. Illustrationer lavet til denne bog: Cato Thau-Jensen. Gyldendal 2008
- Kim Fupz Aakeson: *Vitello ridser en bil*. Illustrationer Niels Bo Bojesen. Gyldendal 2008

Sekundærlitteratur

- Av for sagomel - skitser til en børnelitterær poetik* Branner og Korch, København 2006
- Maria Nikolajeva: "Danska bilderböcker djävare än svenska". Det digitale bibliotek om børnelitteratur, www.dansklf.dk/boernelitt. 2003
- Tidligere tryk i *Opsis Kalopsis* 1/2003, s. 32-37 og i *Børnelitteratur : læsninger og undervisning* 2003, Dansk lærerforeningen, Frederiksberg 2003, s. 143-48
- Ulla Rhedin, *Bilderboken - på väg mot en teori*. Alfabet, Stockholm 1992, 2001
- Ulla Rhedin: "Svenska bilderböckers öden och äventyr på andra språk." i: *Bilderbokens hemligheter*, s. 79-138. Alfabet, Stockholm 2004
- Ulla Rhedin: "På rejse i barndommen. Om billedbøger for børn og voksne", i: *Billedbøger & Børns billeder*, s. 87-112. Red. af Anna Mørch-Hansen. Høst & Søn, København 2000
- Ulla Rhedin: "Den nya bilderboken - inte bara för barn?", *Dansk* 4/2002 s. 3-14
- Martin Salisbury: *Play pen : new children's book illustration*. Laurence, King London 2007
- Anne Sæther: *Indeni, udenpå, højt og lavt. Barnebokens dobbeltbevægelse: En analyse av seks skandinaviske anmelderes vurdering av barnelitteratur året 2002*. Hovedopgave Nordisk Institut for nordistikk og litteraturvitenskap. Oslo Universitet 2004
- Lars Magius: Intervju med Dorte Karrebæk och Oscar K på www.fortaellingen.dk sept. 2009
- Webepilogen, *De tre, del 5*, www.e-pages.dk/gennemsyn/52